

LIETUVOS ŠILUMOS TIEKĖJŲ ASOCIACIJA

Kodas 124361985, Vito Gerulaičio g. 1, LT-08200 Vilnius. Tel.(8-5) 2667025, Faks. (8-5) 2356044. El. paštas info@lsta.lt
Juridinių asmenų registras, VI „Registrų centras“ Vilniaus filialas
Interneto svetainė www.lsta.lt Atsiskaitomoji sąskaita LT27 7044 0600 0125 7217, AB SEB bankas

---

LIETUVOS ENERGETIKOS KONSULTANTŲ ASOCIACIJA

Asociacijos identifikavimo kodas 125462318
A.Goštauto g. 40B, LT-03163 Vilnius, Lietuva
Tel: 8-676 52983
info@leka.lt

LIETUVOS ENERGIJOS GAMINTOJŲ ASOCIACIJA

Kodas 302458451, Vito Gerulaičio g. 1, LT-08200 Vilnius. Tel.(8-5) 2667093, Faks. (8-5) 2784878 El. paštas info@leega.lt
Juridinių asmenų registras. Interneto svetainė www.leega.lt Atsiskaitomoji sąskaita LT20 7044 0600 0730 2577, AB SEB bankas

---

LR energetikos ministerijai

2016-06-30

Nr. 67

Į

Nr.

DĖL LIETUVOS ENERGETIKOS INSTITUTO PARENGTO NACIONALINĖS ENERGETIKOS STRATEGIJOS PROJEKTO

Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija, Lietuvos energetikos konsultantų asociacija ir Lietuvos energijos gamintojų asociacija (toliau – Asociacijos) teigiamai vertina Energetikos ministerijos iniciatyvą ir pastangas viešai pristatyti parengtas Nacionalinės energetikos strategijos gaires bei siekį į šių gairių (NES projekto) svarstymą įtraukti energetikos ekspertus, įvairių energetikos sektorių asocijuotas struktūras bei specialistus.

Asociacijos susipažinusios su Lietuvos energetikos instituto parengtu Nacionalinės energetikos strategijos (toliau – NES) projektu, NES projektą lydinčia analize bei atsižvelgiant į 2016 m. gegužės 12 d. Energetikos ministerijoje surengtą viešą NES gairių pristatymą teikia savo pastabas ir pasiūlymus.

Bendrosios pastabos

NES projekte daugelio uždavinių įgyvendinimas grindžiamas „ekonominiu efektyvumu“. Asociacijos mano, kad NES uždaviniai turi būti aiškūs, pamatuojami ir siūlomi dėl aiškios uždavinių įgyvendinimo pasekmių įtakos aplinkosaugai, energetiniam saugumui arba socio-ekonominei naudai. Terminas „ekonominis efektyvumas“ naudojimas strateginiame dokumente yra neapibrėžtas ir nepagrįstas.

NES rengimo metu būtų tikslinga kiekybiškai ir kokybiškai įvertinti **2007 m. sausio 18 d. LR Seimo nutarimu Nr. X-1046 patvirtintos Nacionalinės energetikos strategijos** (Valstybės žinios, 2007-01-26, Nr. 11-430) bei **LR Seimo 2012 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. XI-2133 patvirtintos Nacionalinės**

energetinės nepriklausomybės strategijos įgyvendinimo mastą, realių įgyvendinamų projektų ar kryptių nukrypimus ir kitas pamokas.

Siūlome **pirmiausia parengti NES rengimo taisykles**, kurios aiškiai ir nedviprasmiškai numatytų pasirengimo NES rengimui etapus (pvz. duomenų rinkimo, tyrimų ir analizių atlikimo ir pan.), nustatytų rengimo ir svarstymo procedūras, dalyvaujančius socialinius ir kitus partnerius, suinteresuotas puses.

NES projekte **nėra aiškių strateginių siūlymų** dėl valstybės pagalbos sričių ir formos pagal energetikos sektorius, pagal sektorių sritis. Valstybės pagalbos nukreipimas gali būti naudojamas keletui tikslų, pvz., energijos kainų stabilizavimui, atskirų technologijų ar kuro rūšių skatinimui, atskirų technologijų plėtrai.

Projektuose pasigendama analizės ir rekomendacijų dėl prioritetinių nuosavybės formų atskiruose energetikos sektoriuose, kokios – valstybinės ar privataus kapitalo įmonės turėtų vyruoti elektros ir šilumos gamybos ir tiekimo veiklose

Parengtas NES projektas nepakankamai įvertina esamą energetikos sektoriaus reguliavimą iškeltų uždavinių įgyvendinimui, todėl siūlome detaliau **įvertinti siūlomų uždavinių įgyvendinamumą ir įtaką energijos kainoms, prekybos balansui ir kitais aspektais**.

NES projekte nėra įvertinama siūlomų uždavinių galimos aiškios pasekmės Lietuvos energetikos ir susijusiems sektoriams trumpalaikiame ir ilgalaikiame periode.

Šilumos sektorius

NES projekte siūlomas sprendimas, „išgelbėsiantis“ nuo daugelio nesklaidumų, yra konkurencija šilumos ūkyje. Toks siūlymas yra nepagrįstas vertinant esamą situaciją miestuose, kuriuose konkurencija jau pasiekė kritinę ribą, ir konkurencijos plėtros į kitus miestus galimas perspektyvas (platesnis paaiškinimas pateikiamas šio rašto 1 priede). Tuo tarpu iš elektros sektoriaus analizės ir pateikiamų vystymosi scenarijų neaišku ar šis sektorius vystomas konkurencinėje, ar monopolinėje aplinkoje.

Parengtame NES projekte vienas iš uždavinių šilumos sektoriuje yra siekti šilumos gamybos ir tiekimo veiklų atskyrimo atskirose šilumos tiekimo sistemose. Lietuvos energetikos konsultantų asociacijos atlikta analizė parodė, kad šilumos gamybos ir perdavimo veiklų atskyrimas 5 didžiausiose Lietuvos centralizuoto šilumos tiekimo sistemose sąlygotų papildomas 6,7 mln. Eur reguliuojamas sąnaudas, o tai vienareikšmiškai reikštų šilumos kainos padidėjimą. NES projekte **konkurencija šilumos gamybos srityje klaidingai tapatinama su šilumos gamybos ir tiekimo veiklų atskyrimu**. Pažymėtina, kad, esant esamai šilumos reguliavimo bazei, tik šilumos perdavimo įmonė būtų finansiškai negyvybinga, kainodaros keitimas, siekiant užtikrinti finansinį gyvybingumą, sąlygotų šilumos kainų augimą.

NES projekte teigiama, kad: „*Šilumos perdavimo veiklai, kaip neišvengiamai monopolinei veiklai, ir toliau bus taikoma gilus reguliavimo praktika*“. Šilumos perdavimo veikloje šiuo metu taikomas skirtingai nei elektros ar dujų sektoriuose skatinamasis reguliavimas, o ne gilus reguliavimas. Gilus reguliavimas iš esmės neskatina efektyvumo aiškiais ekonominėmis priemonėmis, o tik apibrėžtas administraciniu sektoriaus valdymu. Tai nėra niekaip susijęs su ekonominiu interesu – efektyvinti veiklą. Todėl turėtų būti taikoma reguliavimo sistema, paremta būtent ekonominio skatinimo priemonėmis. Biokuro plėtra šilumos ūkyje būtų ir pasiekta pasinaudojus ekonominiu skatinimu, paremtu reguliavimo sistema.

Elektros sektorius

Lietuvoje vis dar nepakankamai aiškiai ir nevienareikšmiai vertinamas energetinio saugumo lygmens ir siekiamybės kriterijus. NES projekte nacionalinis energetinis saugumas siejamas su vietinės

elektros gamybos procentine dalimi, tačiau tokia metodologija prasilenkia su Europos valstybių gerąja patirtimi, vertinant elektros tiekimo saugumą. Nors autoriai nurodo, kad rengiant NES buvo naudojama naujausia informacija, akivaizdu, kad rengimui nebuvo pasinaudota kitomis Lietuvoje atliktomis analizėmis (pvz., UAB „Ekotermija“ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos užsakymu parengtu darbu „Lietuvos elektros energetikos sistemos patikimumo įvertinimo ataskaita už 2012 metus“).

NES projekto dėstomojoje dalyje teigiama, kad: *„Esant tokiai situacijai, šilumos gamyba gamtinėmis dujomis kūrenamose termofikacinėse elektrinėse 2020 metais dar siekia 450-670 GWh, bet iki 2030 metais sumažėja iki 180-610 GWh, o dar vėlesniais metais. nukrenta iki 150-390 GWh.“* Šis siūlymas nekoreliuoja su 2016 m. Paryžiaus aplinkosaugos konferencijoje įvardintu tikslu, t. y. iki 2050 metų visiškai atsisakyti iškastinio kuro naudojimo. Todėl strategijoje tai turi taip pat aiškiai atsispindėti.

NES elektros sektoriaus skyriuje, kaip vienas iš uždavinių, minimas maksimalus esamų elektrinių panaudojimo galimybių ir apimčių įvertinimas. Pastebėtina, kad dvi gamtinėmis dujomis kūrenamos elektrinės, prijungtos prie Vilniaus ir Kauno miestų centralizuoto šilumos tiekimo sistemų, gali daryti reikšmingą įtaką elektros tiekimo patikimumui, tačiau dėl LR Vyriausybės priimtų sprendimų jos artimiausiu laiku gali tapti neeksploatuojamos. Siektina, kad NES pasiūlytų sprendimus dėl nurodytos infrastruktūros išsaugojimo arba utilizavimo (demonstavimo).

NES projekte nurodoma, kad *„Esama skatinimo tvarka neužtikrina investicijų į termofikacinių elektrinių plėtrą patrauklumo, todėl CŠT sektoriaus raidos planai grindžiami katilinių plėtra, o termofikacinių elektrinių technologiniai pranašumai neišnaudojami“*. Pažymėtina, kad tokia faktų konstatacija tik patvirtina, kad šiuo metu ir, matyt, pakankamai ilgą laiką elektros energijos gamyba dėl susiklosčiusių aplinkybių elektros rinkoje (o ne dėl skatinimo nepakankamumo) nėra rentabili. Todėl gaminti elektros energiją nesubsidijuojant jos supirkimo ar investicijų nėra įmanoma. Įvertinus susiklosčiusią situaciją elektros rinkoje bei pakankamus elektros importo pajėgumus dėl atliktų investicijų į elektros perdavimo linijas tarp Lietuvos ir Švedijos bei Lietuvos ir Lenkijos, nėra ekonomiškai tikslinga šilumos sektoriuje plėsti kogeneraciją tol, kol situacija elektros rinkoje nepasikeis.

Papildomai atkreiptinas dėmesys, kad NES projekte kalbant apie bendrą šilumos ir elektros gamybą vartojama „termofikacijos“ sąvoka. Šis terminas, plačiai vartotas ankstesniais metais, ypač dokumentuose verstuose iš Rusų kalbos, nevartotinas ir turėtų būti keičiamas į „kogeneracijos“ sąvoką. Sąvokos „Kogeneracija“, „Efektyvi kogeneracija“ plačiai vartojamos kituose Lietuvos ir ES teisės aktuose.

Energijos efektyvumas

NES tiksluose nurodytąjį *„efektyvus energijos ir energetikos infrastruktūros naudojimas“* derėtų išskaidyti į du: efektyvus energijos vartojimas (efficiency) ir veiksmingas (effectiveness) energetikos infrastruktūros naudojimas. Pagal prasmę ir turinį šios dvi kryptys yra skirtingos.

NES projekte nepakankamai nagrinėjami galutinio vartotojo energetinių technologijų, skirtų tiek energinėms paslaugoms (šildymui, vėsinimui, vėdinimui, apšvietimui, buitinei technikai ir pan.), tiek paskirstytai gamybai (saulės energijos transformatoriai, mikrokogeneracija, šilumos siurbliai ir pan.) plėtos, sąveikos su išmaniaisiais (ne tik elektros, bet ir dujų, centralizuoto šilumos tiekimo) tinklais, klausimai.

NES projekte nurodyti integralūs įvardijamo segmento (pvz., „kompleksiškai atnaujinti daugiabučius gyvenamuosius namus“) energijos taupymo absoliutūs rodikliai turėtų būti papildyti procentiniais rodikliais su lyginamuoju (baziniu ar pan.) to segmento rodikliu. Taikytina visiems absoliutiems šiame skyriuje pateiktiems rodikliams.

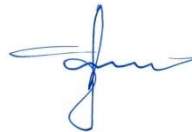
NES projekte XIII. skyrius „Energijos poreikių prognozės“ turėtų turėti suderintus, sulyginamus (tais pat vienetais ar procentais išreikštus) rodiklius kaip XX skyrius „Energijos vartojimo efektyvumo didinimas“. Nėra teiginių ar nuorodų, kad dokumente „*Lietuvos energetikos plėtros tyrimo santrauka-2015.11.16.pdf*“ skyriuje „3. Ekonomikos augimo ir energijos poreikių scenarijai“ nurodomi energijos vartojimo efektyvumo rodikliai būtų siejami su XX sk. „Energijos vartojimo efektyvumo didinimas“ rodikliais.

Atsižvelgus į aukščiau Asociacijų pateikiamus pastebėjimus, siūlymus ir rekomendacijas, **siūlome iš esmės praplėsti, patikslinti viešam svarstymui pateiktą NES projektą ir tik atlikus esminius šiame rašte įvardintus papildymus, teikti NES projektą LR Seimui tvirtinti**, o Energetikos ministerijai rengti Nacionalinės energetikos strategijos įgyvendinimo veiksmų planą.

PRIDEDAMA:

- 1 Priedas „Nacionalinės energetikos strategijos projekto apžvalga ir CŠT sektoriaus problemos“.

Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos prezidentas

Vytautas Stasiūnas

Lietuvos energetikos konsultantų asociacijos prezidentas

Šarūnas Prieskienis

Lietuvos energijos gamintojų asociacijos prezidentas

Algimantas Zaremba

NACIONALINĖS ENERGETIKOS STRATEGIJOS PROJEKTO APŽVALGA IR CŠT SEKTORIAUS PROBLEMAS

Pastaruoju metu įvairiuose forumuose pristatoma ir aptarinėjama Nacionalinė energetikos strategija (NES), parengta, vadovaujant Lietuvos energetikos instituto mokslininkams. Kas gi siūloma Lietuvos centralizuoto šilumos tiekimo (CŠT) sektoriui? Ką turėtų daryti valstybės ir savivaldos įstaigos ir įmonės, įgyvendinant šią strategiją? Kokias investicijas reikėtų daryti šilumos ūkyje? Kaip tokios strategijos įgyvendinimas gali atsilipti šilumos vartotojams ir pačioms šilumos tiekimo įmonėms? Ar bus atsakyta į šiuos klausimus?

Su daugeliu NES studijoje iškeltų uždavinių Lietuvos šilumos ūkiui galima sutikti, tačiau dalis problemų panagrinėta paviršutiniškai, kai kurie tikslai painiojami su priemonėmis, o siūlomi sprendiniai kelia abejones. Pirmiausia, kai kurių šilumos tiekimo įmonių darbuotojams būtų malonu išgirsti, kad pasiekta *tikrai ženklų teigiamų poslinkių atskirose centralizuoto šilumos tiekimo sistemose*. Deja, nei kas tai yra, nei kuriose įmonėse nedetalizuojama. Beje, gal tai vienintelis teigiamas (pagiriamasis) sakinytis Lietuvos šilumos ūkiui, nes toliau seka tik problemos ir primygtinai peršami neginčijami jų sprendimo būdai. Skirtingai negu Elektros sektoriuje, kurio vystymui suformuota daug scenarijų „kiekvieno skoniui ir pasirinkimui“.

Vertinant ligšiolinę Lietuvos CŠT raidą ir brėžiant tolimesnius vystymosi kelius, tikėtasi, kad bus giliau paanalizuotos priežastys, kurios lėmė atskirų įmonių sprendimus ir pasirinktą strategiją, kokį vaidmenį suvaidino valstybinio reguliavimo ir paramos principai, šilumos ūkio nuomos procesai, Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos (VKEKK) taikomi reguliavimo ir kainodaros nuostatos, turto savininkų (savivaldybių) veiksmai ir panašiai. Tik kvalifikuotai įvertinus ikišiolinę politiką šilumos ūkyje, galima siūlyti jos koregavimo būdus. Manytina, kad vertinant dabartinę Lietuvos šilumos ūkio padėtį ir perspektyvas, reikėjo detaliau apibrėžti jo rolę visame Lietuvos energetikos komplekse ir suformuluoti šio sektoriaus ateities funkcijas ir siekius, kaip tai padaryta šiuo metu rengiamoje „Šildymo ir vėsinimo strategijoje Europos Sąjungai“ ir ją pagrindžiančioje studijoje. Tuomet gal paaiškėtų, kad CŠT sistemos ir įmonės turėtų būti stiprinamos ir plečiamos integruojant į kitus energetikos sektorius bei rinkas, o neskaidomos ir silpninamos... Turint perspektyvą bei tikslus ir jau žinant, kas gerai veikia šiame sektoriuje, o kas „buksuoja“, galima siūlyti „receptus“ ir brėžti naujus vystymosi kelius.

Adaptuojant NES strateginius tikslus Lietuvos šilumos ūkiui taip, kaip jie suformuluoti NES studijoje (*energetinis saugumas, darni energetikos sektoriaus plėtra, konkurencingumas, efektyvus energijos ir energetikos infrastruktūros naudojimas*), galima pastebėti, kad dauguma šių tikslų jau pasiekta arba arti to... Juk iš esmės visos CŠT įmonės turi galimybę gaminti energiją 2-3 skirtingomis kuro rūšimis, tame tarpe, vietiniu biokuru ir su labai aukštais aplinkosaugos standartais. Daugelio CŠT įmonių tiekiamos šilumos kaina mažesnė už pagrindinio konkurento – individualaus šildymo gamtinėmis dujomis. Šilumos gamybos ir perdavimo sistemų energetinis efektyvumas gana aukštas, o kad kogeneracinių elektrinių statyba ekonomiškai neįmanoma, tai tikrai ne šilumos tiekėjų kaltė... Jeigu vietoje dabartinių katilinių ir elektrinių papildomai plyname lauke bus pristatyta dar daugiau jėgainių, tai nuo to *energetikos infrastruktūros naudojimas* nepagerės... Gražiai suformuotoje vizijoje pasigendama dėmesio šilumos vartotojui, jo pasirinkimo teisėms, galimybei pačiam spręsti, kiek vartoti energijos ar kokiu režimu šildytis.

Analizuojant šilumos sektoriaus problemas išskiriamas faktas, kad „*Šilumos kainos vartotojams pigiausių ir brangiausių šilumą tiekiančiose sistemose skiriasi beveik du kartus, kas negali būti paaiškinama tik objektyviomis priežastimis. Didele dalimi tai susiję su labai skirtinga CŠT sistemų valdymo kokybe*“. Ir reikia suprasti, kad šiai problemai spręsti siūlomi receptai (uždaviniai): „*Sukurti ir*

įdiegti stabilią ir prognozuojamą teisinio reguliavimo sistemą bei nediskriminacinę konkurencinę aplinką visiems centralizuotai tiekiamos šilumos rinkos dalyviams“. Ir „šilumos gamyboje orientuotis į konkurencingą vietinių ir atsinaujinančių energijos išteklių bei gamtinių dujų panaudojimą“. Arba „didžiųjų miestų centralizuoto šilumos tiekimo sistemų šilumos gamybos grandyje įdiegti skaidrius ir nediskriminacinius konkurencinius santykius, mažesnių miestų centralizuoto šilumos tiekimo sistemose įdiegti galimybę konkurenciniams santykiams atsirasti šilumos gamybos grandyje“.

Sutinkant dėl reikšmingo šilumos kainų skirtumo atskirose savivaldybėse, (beje, tokius ar dar didesnius šilumos kainų skirtumus atskirose miestuose aptiktumėte ir Šiaurės šalyse), reikia pastebėti, kad brangiausios šilumos miestuose, pavyzdžiui, 2016 m. birželį, deginamos tiek gamtinės dujos, tiek ir biokuras. Detaliau paanalizavus šilumos kainų struktūrą brangios šilumos miestuose paaiškėtų, kad santykinai didelę sąnaudų dalį sudaro šilumos perdavimo ir bendrieji arba kitaip „veiklos“ pastoviosios sąnaudos. Šios sąnaudos išliktų netgi iš esmės sumažinus šilumos gamybos sąnaudas (pavyzdžiui, dėl konkurencijos). Pigiausia šiluma stabiliai jau daug metų išlieka keliose savivaldybių valdomose įmonėse, kur jokios konkurencijos nei su žiburiu nerasi. Tai reiškia, kad **biokuras ir konkurencija** savaimė šilumos kainų nenulemia, o tai yra pasekmė įvairių procesų, vykusių ir vykstančių Lietuvos šilumos ūkyje.

Analizuojant dabartinę padėtį Lietuvos CŠT sektoriuje, šiuo požiūriu yra svarbios aplinkybės:

1. Pirmoji banga biokuro katilinių buvo pastatyta 1998-2003 metais, siekiant atsisakyti labai pabrangusio ir Europos Sąjungoje draudžiamo sieringo mazuto. Todėl pirmieji biokuro katilai buvo sumontuoti savivaldybių įmonėse, kurios neturėjo priėjimo prie gamtinių dujų tinklų. Investicijos į šiuos katilus iš esmės jau susigrąžintos, tad jais gaminama šiluma iš tiesų pigi.
2. 2004-2016 metais biokurą naudojančius įrenginius statydamos savivaldybių įmonės siekė maksimaliai panaudoti tam skiriamą ES paramą ir laukdavo kvietimų atitinkamoms finansavimo priemonėms. Pažymėtina, kad be subsidijų ekonomiškai tikslinga biokuro skvarba bendrame kuro balanse tik apie 40-50 %. Didesnis biokuro plėtros intensyvumas didina bendrąsias šilumos tiekimo sąnaudas dėl aukštų kapitalo sąnaudų.
3. Privačių operatorių valdomos šilumos tiekimo įmonės ekonomiškai nebuvo motyvuotos piginti reguliuojamos veiklos kapitalą, nes nuo jo vertės skaičiuojamas leistinas pelnas ir ilgą laiką buvo suteikiama papildoma pelno premija (dėl atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo). Dėl tokios reguliacinės aplinkos jos vangiai naudojami ES parama.
4. Nuo 2012 metų pakoregavus konkurencijos šilumos gamyboje taisykles investuotojai, t.y. tie patys šilumos tiekėjai ar susijusios įmonės, tapo suinteresuotos ir pradėjo statyti biokuro katilines, kaip nepriklausomi šilumos gamintojai ne savo valdomose CŠT sistemose.
5. Statistika akivaizdžiai liudija, kad, esant dabartinei reguliavimo tvarkai ir kainodarai, realiai galutines šilumos kainas šalčiausiais mėnesiais mažina tik biokuro katilinės, valdomos šilumos tiekėjų arba reguliuojamų nepriklausomų šilumos gamintojų.
6. Žemiausios vidutinės šilumos kainos fiksuojamos savivaldybių valdomose CŠT bendrovėse, kur didelė biokuro skvarba, maksimaliai pasinaudota ES parama, o visų šilumos gamybos įrenginių kainos reguliuojamos. Tokiose CŠT sistemose efektyviausiai panaudotos ES lėšos, geriausias įrenginių panaudojimo laipsnis, subalansuotos gamybos ir vartojimo galios.

Taigi, šilumos tiekimo įmonės elgiasi taip, kaip jas motyvuoja veiklos tikslai ir valstybės reguliuojančių institucijų sprendimai. Deja, jų analizei NES studijoje dėmesio beveik neskirta. O planuojant šilumos ūkio pertvarką reikėtų ir pradėti nuo tinkamos motyvacinės aplinkos suformavimo. Kadangi ši sritis, matyt, mažai pažįstama, kaip „gelbėjimosi rato“ griebiamasi „konkurencijos“ lozungo. Konkurencija CŠT sektoriuje detaliai bandyta ir detaliai nagrinėta įvairiose šalyse, jau sukaupta nemaža patirtis ir Lietuvoje. Esant dabartinei reguliacinei aplinkai ir kainodarai galima padaryti šiuos pastebėjimus:

- a. Nereguliuojami nepriklausomi šilumos gamintojai sukuria veiksmingą konkurenciją tik šiltuoju laikotarpiu. Šalčiausiais mėnesiais, kai jų parduodamos šilumos kainos priylgsta šilumos, gaminamos dujiniuose įrenginiuose, kainoms, konkurencija šilumos vartotojams naudos iš esmės neduoda. Šiuo laikotarpiu galutinį šilumos kainų lygį lemia tik šilumos tiekėjo dujinių katilų gaminamos šilumos kainų „lubos“.
- b. Norint palaikyti žemas šilumos kainas šaltuoju laikotarpiu ir sudaryti veiksmingą konkurenciją su nereguliuojamais nepriklausomais šilumos gamintojais, šilumos tiekėjas kartu su reguliuojamais gamintojais turėtų sudaryti bendrąjį šilumos generavimo, naudojant biokurą, galios „portfelį“, viršijantį CŠT sistemos maksimalų poreikį. Tai būtų akivaizdus perinvestavimas, neracionalus lėšų panaudojimas, o ilgalaikė nauda šilumos vartotojams ir valstybei labai abejotina.
- c. Lietuvos ir kitų šalių patirtis liudija, kad dėl labai netolygaus šilumos gamybos ciklo CŠT sistemose ir atitinkamai darbo grafiko (mėnesiniai galios svyravimai skiriasi 4-5 kartus), konkuruojantiems subjektams netikslinga investuoti į trumpalaikio darbo įrenginius (2-3 šalčiausiems mėnesiams), o dėl to nėra prielaidų veiksmingai konkurencijai šaltuoju laikotarpiu.
- d. Jeigu dėl šilumos vartojimo sumažėjimo atskirose CŠT sistemose susidarytų biokurą naudojančių įrenginių perteklius net ir šalčiausiais mėnesiais, greičiausiai dalis jų pasitrauktų iš izoliuotos rinkos ir taip panaikintų prielaidas veiksmingai konkurencijai.
- e. Vienoje CŠT sistemoje esant daug konkuruojančių skirtingų šilumos gamintojų, vis tiek keletą mėnesių jie nedirba dėl galios pertekliaus, o prastovos didina jų pastoviąsias sąnaudas. Siekdami rentabilios veiklos atskiri gamintojai konsoliduojasi (pavyzdys Kauno ir Vilniaus miestuose), bando įtakoti šilumos tiekėją, kad jis nemažintų savo palyginamųjų šilumos gamybos sąnaudų ir panašiai.

Šios ir panašios priežastys lemia, kad daugelyje Europos Sąjungos šalių yra sudarytos teisinės prielaidos konkurencijai CŠT šilumos gamybos srityje, tačiau realiai ji nevyksta dėl to, kad laisvoje šilumos rinkoje tiekėjas pats gali įsirengti pigios šilumos šaltinius ar supirkti pigesnę šilumą, jeigu jis motyvuotas didinti savo verslo patrauklumą, gerinti rentabilumą ir plėsti rinką, konkuruojant dėl galutinio vartotojo. Reguliuojamo CŠT sektoriaus šalyse didžiausią motyvaciją efektyviai tiekti šilumą sukuria tam skirtos reguliavimo iniciatyvinės priemonės ir valstybinės (savivaldos) skatinimo priemonės. NES studijos autoriai neanalizavo ir neįvertino tikrųjų dabartinės situacijos priežasčių, neapibendrino Lietuvoje ir kitose šalyse sukauptos patirties, todėl teikia klaidingas rekomendacijas dėl tolimesnio CŠT sektoriaus vystymo.

Labai abejotina, kad NES studijos rengėjų siūloma panacėja - ***konkurencija šilumos gamybos srityje, ją atskiriant nuo šilumos perdavimo veiklos***, - sukurs centralizuoto aprūpinimo šiluma patrauklumą ir išspręs kitas su šia veikla susijusias ir NES studijoje įvardintas problemas, pavyzdžiui, - ***„neužtikrinamas minimalus būtinas įrangos atnaujinimo tempas“***.

Gerai žinoma, kad šiandien viena didžiausių problemų CŠT sistemose - tai senstantys vamzdiniai, kurių keitimas, ypač magistralinių, reikalauja didelių investicijų. Išlaidos vamzdinių atnaujinimui dažniausiai didina galutines šilumos kainas. Tokių projektų finansavimui dažniausiai siekiama gauti ES paramą. Deja, ši parama yra epizodinė ir nepakankama, o šių įrenginių „buhalterinio“ nusidėvėjimo laikotarpis ilgas – ne mažiau kaip 30 metų. Nusidėvėjimo lėšos, gaunamos per reguliuojamas šilumos kainas, nesutampa su bankinių paskolų laikotarpiais, dėl to trasų atnaujinimo projektams tenka daug skolintis. Tam tikslui kaip užstatas gali būti naudojami ne tik vamzdiniai, bet ir, pavyzdžiui, šilumos gamybos šaltinių turtas. Bendras šilumos gamybos, perdavimo ir pardavimo lėšų biudžetas padeda finansuoti būtinus, bet prastą investicinę grąžą duodančius projektus. Bendras atskirų šilumos tiekimo

veiklų valdymas, mažina bendrąsias administravimo sąnaudas, operatyvesnis ir patikimesnis remonto tarnybų darbas, geriau kaupiama ir panaudojama patirtis ir t.t. Suskaidžius CŠT bendroves į atskiras įmones išaugtų bendrosios administravimo ir aptarnavimo sąnaudos, atsirastų dubliuojančios tarnybos ir pan. Šilumos perdavimo veikla ne tik pabrangtų, bet ir taptų grėsminga – niekada nežinai, kada galutinai susidėvės ir teks keisti didžiuosius vamzdynus...

NES studijų rengėjų siūlomas šilumos gamybos ir perdavimo veiklų atskyrimas apskaitoje, kainodaroje egzistuoja jau seniai ir tai suteikia galimybes kontroliuoti CŠT bendrovių sąnaudas, veiklos efektyvumą, nustatant atskiras kainas ir pan. Dabar siūlomas fizinis nuosavybės atskyrimas: „*Hidrauliškai atskirose centralizuoto šilumos tiekimo sistemose, kuriose šilumos vartotojams patiekiami virš 200 GWh/metus šilumos, bus taikomas šilumos gamybos ir šilumos perdavimo veiklų atskyrimas*“. Dar įdomesnis siūlymas mažesnėms CŠT sistemoms: „*Hidrauliškai atskirose CŠT sistemose, kuriose vartotojams šilumos patiekiami mažiau kaip 200 GWh/metus, šilumos gamybos ir perdavimo veiklų atskyrimas bus taikomas tais atvejais, kai prie sistemos yra prijungtas ir vykdo veiklą daugiau nei vienas šilumos gamintojas ir jo patiekiamos šilumos kiekis sudaro ne mažiau kaip 20 % į tinklą per metus patiekiamos šilumos!*“. Kitoje vietoje teigiama, kad „*veiklų atskyrimo procedūra būtų atliekama per įmanomai trumpą laiką (6 mėnesius)*“. Tampa nebeaišku, kas tas „*veiklų atskyrimas*“. Jei tai tik procedūros, tai jos jau egzistuoja ir gali būti tik tobulinamos. Jeigu tai turto, nuosavybės ar fizinis atskyrimas tuomet NES studijos rengėjams reikia priminti CŠT sistemų (ir ne tik Lietuvos) ypatumus.

Šilumos gamybos šaltiniai įprastai atlieka kelias skirtingas funkcijas kokybiškai funkcionuojančioje CŠT sistemoje. Baziniai šilumos gamintojai, o tai dažniausiai kogeneracinės elektrinės, dirba nuolat, maksimalia galia, nepertraukiamu režimu ir gamina pagrindinį šiluminės energijos kiekį. Tik tokiu būdu užtikrinama mažiausia jų gaminamos elektros ir šilumos kaina. Tokios elektrinės stabdomos kas antrą mėnesį ar nedirbdamos, pavyzdžiui, vasarą, tiesiog negali ekonomiškai veikti. Juo labiau kaupti ir saugoti buitinių atliekų. Taigi NES rengėjų siūloma „*laukinė konkurencija*“ šilumos gamybos srityje iš esmės užkerta kelią stabiliai ir prognozuojamai kogeneracinių elektrinių veiklai. NES studijos autoriai tuo prieštarauja sau, teigdami, kad „*Esama skatinimo tvarka neužtikrina investicijų į termofikacinių elektrinių plėtrą patrauklumo, todėl CŠT sektoriaus raidos planai grindžiami katilinių plėtra, o termofikacinių elektrinių technologiniai pranašumai neišnaudojami*“. Siūlomas tikslas „*Racionaliai išnaudoti šilumos gamybos potencialą efektyvių termofikacinių elektrinių, didinančių vietinės elektros energijos gamybos galimybes, diegimui*“ teisingas tik, kaip tai pasiekti, matyt, nežino ir patys studijos autoriai. Nors kogeneracinės elektrinės yra aukščiausio efektyvumo energijos gamybos įrenginiai, galėtų balansuoti ir rezervuoti elektros sistemą, tačiau jų veiklai reikia stabilumo. Normaliose CŠT sistemose lėšos taupomos ir koncentruojamos pirmiausiai elektrinių statybai, o tik po to statomas reikiamas kiekis katilinių. Lietuvoje nueita priešingu keliu. Gal laikas sustoti ir grįžti į tarptautinę praktiką paremtą darnų CŠT vystymosi kelią ir atsisakyti trumpalaikių populistinių sprendimų... Tačiau, jeigu reikia būtinai konkurencijos, tai ji turi būti atskira bazinei šilumos gamybai. Šią funkciją turėtų atlikti kogeneracinės elektrinės. Tuo pačiu jos gamintų ir bazinę elektros energiją, teikdamos elektros sistemai reikalingas paslaugas ir t.t. Tačiau kokia čia konkurencija tarp 1-3 potencialių dalyvių...

Įprastinėse CŠT sistemose šalia bazinių šilumos gamintojų veikia šildymo sezonu trūkstamą šilumos kiekį gaminančios katilinės ar kiti šilumos šaltiniai. Reikiamos galios jų kiekis išdėstomas tose CŠT sistemos dalyse, kur jos geriausiai atitiktų poreikius. Reikia įvertinti, kad CŠT tinklų vanduo cirkuliuoja vamzdynais lėtai ir norint patiekti reikiamos temperatūros vandenį vartotojams, kintant oro temperatūrai, reikia pradėti jį šildyti prieš kelias valandas. Pakeliui jo temperatūra neišvengiamai krenta, todėl „*žieminės*“ katilinės didesnėse CŠT sistemose išdėstomos taip, kad optimaliai aprūpintų vartotojus reikiamų parametru vandeniu, kad būtų mažesni šilumos perdavimo nuostoliai, kad vartotojai būtų aprūpinami šiluma plyšus bet kuriam vamzdynui ir t.t. Tik taip užtikrinamas kokybiškas ir patikimas

aprūpinimo šiluma procesas, vamzdynai negadinami dėl hidraulinių smūgių ar temperatūrinio šoko ir t.t. Beje, tai **esminis** CŠT sistemų skirtumas nuo elektros tinklų, kur konkuruojantys tiekėjai akimirksniu gali pristatyti savo produkciją galutiniam vartotojui. NES studijoje siūlomas „laukinės konkurencijos“ modelis, techniškai atskiriant šilumos gamybą nuo perdavimo sistemų (bent jau valdymo požiūriu), o katilines statant ten kur kam patogiau, veda į tai, kad licenciją turintis šilumos tiekėjas (vamzdynų operatorius) bus nepajėgus užtikrinti patikimą ir kokybišką šilumos tiekimo procesą ilguoju laikotarpiu. Dėl šių ir panašių priežasčių primityvi nereguliuojama konkurencija CŠT sistemose ne tik neracionali, bet ir kelia grėsmę sistemų patikimumui ir ilgaamžiškumui arba jas reikia atitinkamai pertvarkyti. O tai didelės investicijos, kurių sąnaudos vargu ar kompensuotų naudą vartotojams, kai visi konkuruojantys subjektai naudoja tuos pačius katilus, o biokurą visi perka toje pačioje biržoje...

Trečia grupė įrenginių (pikiniai katilai, akumuliacinės talpyklos, tarpinio pakėlimo siurblynės ir t.t.) dažnai atlieka savo vaidmenį tik kritinių situacijų atveju. Tačiau jie būtini. Juk šilumos tiekėjas įvykus bet kurio ruožo avarijai ar kitam trikdžiui, privalo organizuoti rezervinį šilumos tiekimą kitais maršrutais ir kitais įrenginiais, kad neužšaltų vamzdynai, nenukentėtų vartotojai, o žala būtų minimali. Vadinasi, rezerviniai įrenginiai turi būti ten, kur jų reikia, o ne ten, kur juos kas nors įsirengė... Ir šiuo požiūriu CŠT sistemos labai skiriasi nuo dujų ar elektros sistemų. Taigi, ar NES studijos autorių siūlomas primityvus **rezervinių galių aukcionas**, neatsižvelgiant į CŠT sistemos konfigūraciją ir jos poreikius yra pagrįstas? Kaip gali šilumos tiekėjas atsakyti už patikimą šilumos tiekimą, kai rezerviniai įrenginiai yra ne ten, kur jų reikia, o ten kur kam nors patogiau?

Apibendrinant reikia įvertinti, kad centralizuoto aprūpinimo šiluma sistema yra vieningas kompleksas, kuriame technologiniai įrenginiai glaudžiai susiję, atlieka skirtingas funkcijas ir turi būti valdomi vieningo operatoriaus. Kiekvienas papildomas elementas turi pagerinti sistemos ekonomines savybes, nepakenkiant patikimumui ir nemažinant ilgaamžiškumo. Šiuo atveju bus bandoma šias sistemas išdaryti, privaloma tvarka visur primityviai atskiriant gamybą nuo perdavimo?

Ateityje, pasinaudojus pažangiausių ES šalių pavyzdžiu, CŠT sistemų operatoriai turėtų supirkinėti šilumą iš vartotojų, ją kaupti kartu su vasarine šiluma, o žiemą parduoti vartotojams. Per tas pačias sistemas bus tiekama ne tik šiluma, bet ir vėsuma. Pigių kainų valandomis jau dabar perkama elektra, kuria šildomas ir kaupiamas karštas vanduo, jį parduodant piko valandomis. Reikia tik įsivaizduoti, kaip atrodytų išskaidytos Lietuvos CŠT įmonės šiame kontekste. Jos ne tik neturėtų techninių galimybių tai daryti, bet greičiausiai nebūtų net suinteresuotos naujų paslaugų teikimu vartotojams.

Apibendrinant, galima teigti, kad NES studijos autorių pasiūlymas privalomai diegti konkurenciją šilumos gamybos srityje, **atskiriant šilumos gamybą nuo perdavimo**, ne tik neracionalus, bet ir **užkerta kelią darniam CŠT sistemų vystymuisi pagal geriausią tarptautinę patirtį**.

Susidaro įspūdis, kas NES studijos rekomendacijose Lietuvos šilumos ūkiui painiojami prioritetai, yra prieštaravimų ir neįsigilinta į Lietuvos realijas bei tarptautinę patirtį:

1. Pagrindinis dėmesys skiriamas konkurencijos įgyvendinimui CŠT sistemose, tačiau neįvertinta kokį poveikį ir kaip tai darys galutinėms šilumos kainoms. 2015 metais biokuro dalis Lietuvos CŠT sektoriuje jau pasiekė 61 %, tačiau to poveikis atskirose savivaldybėse labai skirtingas.
2. Akivaizdu, kad CŠT įmonių rezultatus labai lemia energetikos reguliatoriaus kuriama motyvacija ir valstybės skatinimo priemonės, tačiau jų analizei dėmesio iš esmės neskirta, o tobulinimui konkrečių rekomendacijų ar net gairių nėra.
3. Galima sutikti, kad nepakankamai sparčiai keičiami vamzdynai, lėtai optimizuojamas tinklas, dažnai neužtikrinamas teisės aktuose numatytas rezervinis šilumos tiekimas, tačiau kaip spręsti šias problemas nepatariama.

4. **Šilumos vartotojų nepasitenkinimas** centralizuoto aprūpinimo šiluma paslauga dažniausiai **kyla dėl neturėjimo galimybės reguliuoti šilumos vartojimą**, didelį nepasitenkinimą kelia **pastatų administratorių neveiklumas** energijos taupymo srityje, **lėta renovacija** ir t.t., tačiau šie aktualiausi klausimai paliesti tik paviršutiniškai, nepasiūlyta naujų idėjų ar koncepcijų.
5. Žinant, kad Vilniuje ir Kaune jau statomi didelės galios kogeneracinės elektrinės, kurios bus stambūs šilumos tiekėjai reguliuojamomis kainomis, neįvertintas jų poveikis ir darbo režimai, nors šie du miestai sudaro pusę CŠT rinkos Lietuvoje.
6. Svarbiausia reguliacinė problema šilumos ūkyje, kad trūksta motyvacijos siekti efektyvesnės veiklos, plėsti aprūpinimo šiluma rinką, pradėti tiekti naujas paslaugas ir t.t. studijoje iš esmės apeita.
7. Šilumos perdavimo monopolinę veiklą ir toliau siūloma detaliai reguliuoti, nors tarptautinės geriausios praktikos tendencija – mažinti kišimąsi į įmonių veiklą, o nustatyti tik siektinus rodiklius. Motyvuotos ir gerus rodiklius pasiekusios CŠT įmonės iš viso eliminuojamos iš valstybinės priežiūros sistemos.
8. Studijoje trūksta aiškaus įsivaizdavimo, koks turėtų būti Lietuvos CŠT sektorius ateityje, todėl **strateginiai pasiūlymai kartais prieštarauja tolimesnės perspektyvos formavimui šilumos ūkyje.**

Manytina, kad NES studijos rengėjai turėjo giliau išanalizuoti šilumos tiekimo proceso dalyvių motyvacinius faktorius, Lietuvos bei tarptautinę patirtį ir pasiūlyti konkrečius bei racionalus sprendinius teisingai suformuluotų ir gerai žinomų tikslų pasiekimui.